

Prof. dr. sc. ŽELJKO HOLJEVAC
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

DRUŠTVENO-POLITIČKE PRILIKE U HRVATSKOJ ZA VRIJEME MOYSESOVA BORAVKA U ZAGREBU (1829–1851)

Autor ukratko prikazuje društveno-političke prilike u Hrvatskoj u vrijeme Hrvatskoga narodnog preporoda i nacionalnoga pokreta za revolucije 1848. godine, odnosno u vrijeme kada je u Zagrebu živio i djelovao Štefan Moyses.

Ključne riječi: *Hrvatska, Moyses, Hrvatski narodni preporod, nacionalni pokret 1848. godine*

Štefan Moyses, zaslužni Slovak iz Veselé u Nitranskoj županiji u gornjoj Ugarskoj (danas Slovačka), boravio je u Zagrebu od 1829. do 1851. Djelovao je u kolu Hrvatskoga narodnog preporoda i vrtlogu nacionalnog pokreta 1848/1849. kao svećenik Zagrebačke biskupije, cenzor knjiga, profesor na Kraljevskoj akademiji znanosti i pročelnik Prosvjetnog odjela u Banskom vijeću bana Josipa Jelačića. Završio je studij filozofije i teologije. Doktorirao je filozofiju 1828. u Pešti. Poznavao je latinski, mađarski, njemački i francuski, sve slavenske jezike i grčki. Na Kraljevskoj akademiji znanosti u Zagrebu predavao je logiku, metafiziku, etiku i grčki jezik. Bio je senior Filozofskoga fakulteta Kraljevske akademije znanosti i prisjednik Zagrebačke županije. Primao je plaću u iznosu od 1000 forinti.¹

O životu i radu Štefana Moysesova u Zagrebu od 1829. do 1851. pisao je u novije vrijeme Alojz Jembrih (Jembrih 2016). Zadaća

¹ Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu, Spisi, kut. 7, br. 140.

- Pajkossy, G., 2003: A reformkor (1830–1848), *Magyarország története a 19. században*, szer. A. Gergely, Oziris kiadó, Budapest, 191–235.
- Stančić, N., 2002: *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*, Barbat, Zagreb.
- Šidak, J., 1952: *Historijska čitanka za hrvatsku povijest*, Školska knjiga, Zagreb.
- Šokčević, D., 2006: *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata. Kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga*, P.I.P. Pavičić, Zagreb.

THE SOCIO-POLITICAL CIRCUMSTANCES IN CROATIA AT THE TIME WHEN MOYSES LIVED IN ZAGREB (1829–1851)

The author briefly describes the socio-political circumstances in Croatia at the time of the Croatian National Revival and the National Movement during the Revolution of 1848, i.e. at the time when Štefan Moyses lived and worked in Zagreb. The Croatian National Revival encouraged the gathering of the Croatian people and initiated the formation of the modern Croatian nation. National movement experienced its culmination in the Revolution of 1848. At that time, the Croatian Parliament met for the first time as an elected parliament, and Croats were led by Josip Jelacic's armed forces in opposition to Hungarian hegemony.

Keywords: *Croatia, Moyses, Croatian National Revival, national movement in 1848.*

Prof. dr. sc. GJURO DEŽELIĆ
nekadašnji veleposlanik Republike Hrvatske u Slovačkoj Republici

SPOMEN NA TRI ZAGREBAČKA CRKVENA
DOSTOJANSTVENIKA SLOVAČKOG
PODRIJETLA – ALAGOVIĆA, HAULIKA
I MOYSESA – PODUPIRATELJA
HRVATSKOG NARODNOG PREPORODA

Rad je posvećen spomenu na tri zagrebačka crkvena dostojanstvenika slovačkog podrijetla – biskupa Aleksandra Alagovića, nadbiskupa Jurja kardinala Haulika te kanonika i kasnijeg banskobistričkog biskupa Stjepana Moysesasa – koji su u povijesti zabilježeni kao značajni podupiratelji Hrvatskog narodnog preporoda. U uvodu se opisuju društveno-političke prilike u kojima je hrvatski narod živio u ono doba i razlozi za pojavu preporoda. U drugom dijelu teksta navode se osnovni podaci o Slovačkom narodnom pokretu i Slovačkom učenom društvu kao pojavama analognima onima u Hrvatskoj, te opisuje djelovanje Alagovića, Haulika i Moysesasa u to doba. Ističe se značajna uloga nadbiskupa ostrogonškog, njima nadređenog primasa Aleksandra kardinala Rudnaya, također podrijetlom Slovaka, od kojega su oni naučili kako treba podupirati preporodna kretanja u sredinama u kojima djeluju kao visoki crkveni dostojanstvenici.

Ključne riječi: Alagović, Haulik, Moyses, Rudnay, Hrvatski narodni preporod, Slovački narodni pokret

THE MEMORY OF THE THREE ZAGREB
ECCLESIASTICAL DIGNITARIES OF SLOVAK
ORIGIN – ALAGOVIĆ, HAULIK AND MOYSES
– SUPPORTERS OF THE CROATIAN NATIONAL
REVIVAL

The work is dedicated to the memory of the three Zagreb ecclesiastical dignitaries of Slovak origin – Bishop Aleksandar Alagović, Archbishop Juraj Cardinal Haulik and Canon and later Bishop of Banská Bystrica Stjepan Moyses – who have historically been noted as important supporters of the Croatian National Revival. In the introduction described are the socio-political circumstances in which the Croatian people lived at that time and the reasons for the emergence of the revival. In the second part the basic data on the Slovak National Movement (analogous to the Croatian National Revival) and the Slovakian Educated Brotherhood are given. Described is the work of Alagović, Haulik and Moyses in Croatia at that time. Emphasized is the important role of Archbishop of Esztergom Alexander Cardinal Rudnay, also of Slovak origin, from which they learned how to support the awakening movements in the communities in which they act as high church dignitaries.

Keywords: Alagović, Haulik, Moyses, Rudnay, Croatian National Revival, Slovak National Movement

Dr. sc. AGNEZA SZABO

STJEPAN MOYSES I HRVATSKE SREDIŠNJE USTANOVE U DOBA HRVATSKOG NARODNOG PREPORODA

U radu se istražuje suradnja Stjepana Moysesa u hrvatskim središnjim preporodnim ustanovama u Zagrebu. One su političke, kulturne, prosvjetne i gospodarske, ali i žarišne jezgre preporoda. Njima Moyses pristupa temeljem različitih oblika suradnje: kao profesor, utemeljitelj, član, publicist, urednik, član Hrvatskoga sabora, član Banske vlade. Njegova zapažena suradnja svrstava ga u red hrvatskih preporoditelja.

Ključne riječi: *preporod, ustanove, profesor, utemeljitelj, član*

Uvod

Prije nego što izložim djelovanje Stjepana Moysesa u osnivanju i radu hrvatskih središnjih ustanova u doba Hrvatskog narodnog preporoda, sa sjedištem u Zagrebu, i to na odabranim primjerima, smatram potrebnim najprije sažeto izložiti kako i kada se preporodne ustanove osnivaju i koji su njihovi ciljevi – odnosno programi, te ostvarenja. Nadalje, bit će riječi u kojim je središnjim ustanovama sudjelovao Stjepan Moyses svojim pristupom i radom, ali i ostvarenjima, za vrijeme svoga boravka u Zagrebu.

Osnivanje i značenje hrvatskih središnjih preporodnih ustanova u Zagrebu

Spomenute ustanove osnivanju se u doba Hrvatskog narodnog preporoda (1790–1861), i to kao političke, gospodarske, kulturne i znanstvene ustanove, zajedno s njihovim glasilima i

STJEPAN MOYSES E ISTITUZIONI CENTRALI CROATE ALL'EPOCA DEL RINASCIMENTO NACIONALE CROATO

Nell'articolo si esplora la collaborazione di Stjepan Moyses nelle istituzioni croate centrali per il risveglio a Zagabria. Queste sono le istituzioni politiche, culturali, educative ed economiche, ma anche focali del risveglio. L'approccio di Moyses si basa su diverse forme di cooperazione: professore, fondatore, membro, pubblicista, editore, membro del parlamento croato, membro del governo di Bano. La sua notevole collaborazione lo colloca nella linea dei revivalisti croati.

Parole Chiave: *Revival, istituzione, professore, fondatore, membro*

Prof. dr. sc. ALOJZ JEMBRIH
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

MOYSESOVA CENZORSKA ZAUZETOST U ZAGREBU (1837–1843)

U povijesti djelovanja Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu¹ nemoguće je zaobići profesora mudroljublja ili, kako je za sebe rekao, „Kr. Učitelja Mudroljublja u Zagrebu“,² rodom Slovaka, Stjepana Moysesa (1797–1869) koji je u njoj djelovao 17 godina svojom zauzetošću pridonoseći hrvatskoj kulturi, izobrazbi, očuvanju hrvatskoga jezika i opće narodne hrvatske svijesti u doba kada je to bilo najpotrebnije.

Ključne riječi: Stjepan Moyses, Zagreb, Kraljevska akademija znanosti, Ilirski preporod, cenzura

Dolazak i boravak Stjepana Moysesa³ u Zagrebu odvijao se u doba povijesnih previranja zagrebačkih iliraca i njihovih nastojanja oko

¹ Osnovana je dekretom od 5. kolovoza 1776. Marije Terezije (1714–1780) kao *Regia scientiarum academia* s tri fakulteta: teološkim, filozofskim i pravnim. V. Jembrih, A. 2016: 89.

² To je uz svoje ime i prezime dopisao Stjepan Moyses ispod pjesme koju je ispjevao u čast Nikoli Zdenčaju (1775–1854) prigodom ustoličenja za župana Zagrebačke županije 17. prosinca 1838, a te je godine pjesma i tiskom objelodanjena. Nikola Zdenčaj bio je odvjetnik i bilježnik Križevačke županije, hrvatski poslanik u Hrvatsko-Ugarskom saboru (1830) u Bratislavi. Funkciju zagrebačkoga velikoga župana obnašao je od 1838. do 1844. I on je bio suosnivač Hrvatskoga slavonskog gospodarskog društva 1841. godine. V. pretisak čitave pjesme u: Jembrih, A., 2016: 292–299.

³ Njegovo sam prezime pisao onako kako se i sam potpisivao i kako se iskazuje u popisu profesora na spomenutoj akademiji u Zagrebu. U vezi prezimena, svojedobno je Josip Andrić zapisao, pišući o slovačkom glazbeniku Mikulášu Moyzesu: „František Moyzes je s ponosom isticao, da je njegova obitelj u nekoj daljoj rodbinskoj vezi s onom obitelji, iz koje je potekao najslavniji slovački biskup Dr. Stjepan Moyses slavan i kod nas Hrvata iz doba preporoda. Obje su se obitelji nekad prezimenom zvale Mojžiš (Mojzsiss), ali u doba pomadžarivanja bile

MOYSESOVA CENZORSKÁ ČINNOSTĚ V ZÁHREBE (1837–1843)

Ako sa v článku píše, zastával Štefan Moyses, ako dlhoročný profesor filozofie na Kráľovskej akademii v Záhrebe, aj funkciu viedenským Dvorom menovaného, oficiálneho cenzora kníh a novín, vydávaných v Záhrebe. Bolo to búrlivé obdobie prerodu a snáh okolo chorvátskeho národného a kultúrneho obrodzenia v období záhrebského ilyrizmu, ktorý bol súčasťou tzv. Ilýrskeho hnutia (obrodzenia). Moyses, rodom Slovák, bol kňaz a profesor, a veľmi rýchlo sa zapojil do všetkých úrovní spoločenského, politického a kultúrneho života v Záhrebe. Autor sa vo svojej práci zaoberá okolnosťami, za ktorých bolo cenzorské miesto v Záhrebe pridelené práve Moysesovi, ktorý svojho času v súvislosti s touto prácou napísal:

„...bolo to jediné zamestnanie v mojom živote, popri mojej profesúre, ktoré som sa skutočne snažil získať; pretože som pociťoval jeho dôležitosť vo vtedajšej dobe. A nemýlil som sa; pretože s plnou vážnosťou môžem len potvrdiť, že som počas šiestich rokov svojho pôsobenia pre spoločnosť, a tým aj pre opravdivú slobodu Chorvátska, urobil viac ako všetci tí, čo u nás intrigujú od marca 1848 až do dnešných čias.“

Áno, Moyses spravil skutočne mnoho z pozície cenzora pre chorvátske záujmy, a to práve vtedy, keď si maďarská politika chcela získať v Chorvátsku domináciu. Preto bol z maďarskej iniciatívy po šiestich rokoch pôsobenia vo funkcii cenzora dňa 11. januára 1843 z tohto miesta odvolaný. V článku sa spomínajú útoky na Moysesu vedené niektorými jeho chorvátskymi súčasníkmi. V prílohách 1–3 sú v plnom znení priložené texty vysvetľujúce v ešte väčšej miere Moysesov zástoj v Záhrebe.

Kľúčové slová: Štefan Moyses, Záhreb, Kráľovská akadémia vied, Ilýrske obrodzenie, cenzúra

Dr. sc. VLASTA ŠVOGER
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

STJEPAN MOYSES I PRVI HRVATSKI ZAKON O TISKU IZ 1849. GODINE

U radu se analiziraju okolnosti donošenja prvog hrvatskog zakona o tisku iz 1849. godine, uloga Stjepana Moysesa, načelnika Prosvjetnog odsjeka Banskoga vijeća, u njegovu donošenju, reakcije hrvatske političke javnosti na prvu zakonsku tiskovnu regulativu te primjena spomenutoga zakona u praksi.

Ključne riječi: *Stjepan Moyses, hrvatski zakon o tisku iz 1849., sloboda tiska, Prosvjetni odsjek Banskoga vijeća*

Osnivanje i ustroj Banskoga vijeća (1848–1850)

Nakon što je u travnju revolucionarne 1848. godine prekinuo realnu uniju Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije¹ s Ugarskom ban Josip Jelačić je 27. travnja 1848. godine osnovao Bansko vijeće (Iveljić 1989: 71–94; Markus 1998b: 43–45, 47–51, 161–166; Bućin 2008: 25–55; Jelušić 1992: 297–314; Dobrovšak 2016: 42–45) kao svoje savjetodavno tijelo koje mu je trebalo pomoći u upravljanju zemljom.² Osnivanje Vijeća slijedilo je tradiciju banskih konferencija. Sazivali su ih banovi kao svoja savje-

¹ Proglas bana Josipa Jelačića hrvatsko-slavonskim oblastima od 25. travnja 1848. u: Iveljić, Kolanović, Stančić 2001: 168–169. U radu će se uz puni naziv Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija kao istoznačnice koristiti i nazivi Trojedna Kraljevina i Hrvatska.

² Jelačić je 27. travnja 1848. pozvao oko 35 istaknutih političara i intelektualaca da se okupe u Banskom vijeću. Čini se da se Bansko vijeće prvi put sastalo 8. svibnja 1848. kad je započeo rad na izradi izbornog reda za predstojeći Hrvatski sabor (Iveljić 1989: 72).

- Olechowski, Th., 2006: Das Preßrecht in der Habsburgermonarchie, *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*, Band VIII, *Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft*, 2. Teilband, *Die Presse als Faktor der politischen Mobilisierung*, red. H. Rumpfer i P. Urbanitsch, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1493–1533.
- Piereth, W., 1994: Propaganda im 19. Jahrhundert. Die Anfänge aktiver staatlicher Pressepolitik in Deutschland (1800–1871), *Propaganda, Meinungskampf, Verführung und politische Sinnstiftung (1789–1989)*, red. U. Daniel i W. Siemann, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 21–43.
- Szabo, A., Brtáň, R., Ivančić, D., 2016: *Stjepan Moyses i Hrvati*, Matica slovačka, Zagreb.
- Švoger, V., 2002: *Südslawische Zeitung 1849–1852. Organ nove epohe kod Južnih Slavena*, Hrvatski institut za povijest – Dom i svijet, Zagreb.
- Švoger, V., 2006: Zagrebačko liberalno novinstvo o slobodi tiska i društvenoj ulozi novina od izbijanja revolucije 1848. do uvođenja neoapsolutizma 1851. godine, *Povijesni prilozi*, 30, 203–223.
- Švoger, V., 2007: *Zagrebačko liberalno novinstvo 1848.–1852. i stvaranje moderne Hrvatske*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb.
- Švoger, V., Turkalj, J., 2015: Die Pressefreiheit in Kroatien vom Ende der vierziger bis Mitte der achtziger Jahre des 19. Jahrhunderts – gesetzliche Regelung und Praxis, *Kroatisch-ungarische öffentlich-rechtliche Verhältnisse zur Zeit der Doppelmonarchie*, red. G. Máthé i B. Mezey, Eötvös University Press, Budapest, 301–331.

ŠTEFAN MOYSES AND THE FIRST CROATIAN PRESS LAW (1849)

This paper analyses political circumstances of the preparing of the first Croatian press law in 1849 and the important role of Canon Štefan Moyses, the Director of the Section for Education of the Ban's Council, in formulating and passing of the mentioned law. Reactions of Croatian political public on the first press legislative as well as applying of the mentioned law in practice were also investigated.

Keywords: *Štefan Moyses, 1849 Croatian press law, freedom of the press, the Section for Education of the Ban's Council*

Dr. sc. VLADO MIKŠIĆ

*Nacionalno svetište sv. Josipa, Hrvatsko katoličko sveučilište u
Zagrebu*

SVEĆENIČKO DJELOVANJE STJEPANA MOYSESA TIJEKOM ZAGREBAČKIH GODINA

Zagrebačka biskupija sredinom 19. stoljeća kroz djelovanje biskupa Jurja Haulika i svećenika odgojenih u prosvjetiteljskom duhu doživljava svoj duhovni preporod. U toj Haulikovoj obnovi (nad)biskupije sudjeluje i Stjepan Moyses, Slovak, svećenik iz Ostrogonke nadbiskupije u Mađarskoj. U ovom članku želi se prije svega sagledati njegovo svećeničko djelovanje u školstvu i crkvenom tisku te kratkotrajno djelovanje u Prvostolnom kaptolu zagrebačkom. Posebno je važno naglasiti da je Stjepan Moyses sudjelovao u uzdignuću Zagrebačke biskupije u rang nadbiskupije, odnosno sjedišta metropolije. U svega 22 godine (1829–1851), koliko je Stjepan Moyses svećenički djelovao u Zagrebačkoj (nad)biskupiji, svojim životom i radom ugradio se u povijest Zagrebačke biskupije i hrvatskoga naroda.

Ključne riječi: Stjepan Moyses, Juraj Haulik, svećeničko djelovanje, jozefinizam, Zagrebačke biskupija, Zagrebački katolički list, Bogoslovija, Prvostolni kaptol zagrebački

Uvod

U povijesti Zagrebačke (nad)biskupije ostavili su neizbrisiv trag i brojni svećenici koji nisu podrijetlom iz same biskupije. Političke kao i crkvene prilike dovodile su svećenike najprije iz zemalja Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a kasnije Habsburške Monarhije da svojim djelovanjem izgrađuju Crkvu zagrebačku. Osnivač Zagrebačke biskupije sv. Ladislav (1077–1095) bio je Mađar, prvi

STJEPAN MOYSES PRIESTERTUM WÄREND DER ZAGREBER JAHRE

Der Zagreber Domherr, eine kurze Zeit der Rektor des Priesterseminars in Zagreb und der erste Redakteur des Religionsblattes „Katholisches Blatt“ Stjepan Moyses hat durch seine gesellschaftliche, politische und religiöse Wirkung in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts eine bedeutende Spur in Zagreber Diözese gelassen. Stjepan Moyses, obwohl ein Slowake, der in ungarischen Priesterbildung sein richtungen erzogen wurde, hat sich vollkommen in Zagreber Diözese an religiöse und nationale Bewegungen angepasst. Eben durch seine Wirkung kann man leicht bemerken, daß die Auffassung eines Priesters im 18. und noch mehr im 19. Jahrhundert nicht der heutigen Auffassung des Priesters als einem Vorläufer der Gemeinschaft der Gläubigern identisch ist. Stjepan Moyses ist hier ein Beispiel der aufklärerischen Anpassung des Priesters, der der Erzieher des Volkes ist, durch Schulwesen und gesellschaftliches Engagement. Es ist wichtig zu betonen, daß er als ein Jugendlicher ein Zeuge der Wirkung des Bischofs Alexander Rudnay in Gran war, und der war ein Erneuerer, und daß es ihm ganz normal war, sich an die Wirkung des Zagreber Bischofs Juraj Haulik anzupassen. In Zagreber Diözese hat er das katholische Zeitugswesen gegründet, gescheit das Priesterseminar zur Zeit der Kroatischen Wiedergeburt geleitet, und als Vertreter des Zagreber Domkapitels am Landtag in Pressburg hat er tapfer die Interessen des kroatischen Volkes verteidigt. Wenn jemand in ihm nur einen Erzieher des Volkes im Sinne des Josephenismus, nur einen religiösen oder einen Staatsbeamten oder einen Politiker sucht, der wird enttäuscht sein. Stjepan Moyses ist zuerst ein Priester, der seine Treue dem Gott, der Kirche und dem Volk verwirklichen will, indem er dem Volk des Gottes dient. Evangelische Ideale kann man in seiner ganzen öffentlichen Wirkung finden.

Schlüsselwörter: *Stjepan Moyses, Juraj Haulik, Priesterwirkung, Josephinismus, Diözese Zagreb, Zagreber katholische Zeitung, Priesterseminar, Zagreber Domkapitel*

Mgr. MICHAELA ŠÁTKOVÁ

Masarykovo sveučilište u Brnu

NEOBJAVLJENA PROPOVIJED STJEPANA MOYSESA IZ VREMENA NJEGOVA DJELOVANJA U ZAGREBU

Naš članak bavi se dosad neobjavljenom propovijedi pisanom na hrvatskom jeziku koju smo našli u Književnom arhivu SNK u fondu Stjepana Moysesa pod signaturom M76 E22, pod nazivom *Kázne a iné práce*. Taj dio fonda sadržavao je 137 stranica. Budući da propovijed nije bila uređena, morali smo pretražiti tih 137 stranica kako bismo našli izgubljene dijelove rukopisa. Propovijed sadržava dvanaest stranica, pisana je rukom Stjepana Moysesa, a na početku je, prema latinskoj napomeni, moguće saznati da je riječ o „posvetnom govoru iz Zagreba, napisanom u povodu prve nedjelje nakon devetnika 1849. godine“. Ovom propovijedi želimo dopuniti zbirku *Propovijedi Stjepana Moysesa* koju je objavio Fr. Richard Osvald 1897. godine u Ružomberku, a u kojoj se nalaze samo propovijedi na slovačkom jeziku iz vremena kad je Moyses već došao u Banskobistričku biskupiju. Ova propovijed ili sveti govor potječe iz vremena kad je Moyses bio kanonik Zagrebačke biskupije i kad je, pretpostavlja se, u crkvi sv. Marka držao svoje mise.

Ključne riječi: *Stjepan Moyses, propovijed, Zagreb, kanonik, cenzor, sveti govor, evanđelje*

Glavne prekretnice u životu Stjepana Moysesa

Stjepan Moyses rodio se 24. listopada 1797. u Veselom u Slovačkoj. Značajno razdoblje njegova života bilo je školovanje u gimnaziji i kasnije studij filozofije na teološkom seminaru u Trnavi. Svoj talent u lingvističkoj sferi Moyses je pokazao i na seminaru u Pešti gdje je naučio njemački, mađarski i francuski jezik. Nakon

UNPUBLISHED SERMON OF STJEPAN MOYSES WRITTEN DURING HIS STAY IN ZAGREB

Our contribution is devoted to previously unpublished Croatian written Sermon, which was found in the archive of Matica slovenská in the fund of Štefan Moyses with the signature M76 E22, under the title of the Sermons with 137 pages. In particular, this Sermon was not quite complete, so we had to organize and search for the list. Found sermon contains 12 letters, written in the manuscript of Stephen Moyses, in the introduction and conclusion we learn from a Latin-written note that it was a holy speech from Zagreb on the occasion of the sixteenth Sunday of 1849. This discipline should complete the collection of Moyses's Sermons, published by Fr. Richard Osvald in 1897 in Ruzomberok. However, it was exclusively about the period spent in Banská Bystrica, in the Slovak language. Our found Sermon is written in Croatian language. It dates in 1849, as I have already mentioned, in this time Moyses held a post-canon in Zagreb and most probably served his masses there.

Keywords: *Štefan Moyses, The Sermon, Zagreb, canonist, censor, sacred speech, Gospel according to St. Luke*

Prof. dr. sc. DUBRAVKA SESAR
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

STJEPAN MOYSES I OBNOVA KULTA NIKOLE ŠUBIĆA ZRINSKOGA

Kao antički primjer junaka Nikola Šubić Zrinski inspirirao je brojne hrvatske pisce, posebno u politički osjetljivim ili prijetećim vremenima. Ovaj prilog govori o iznimnim zaslugama Stjepana Moysesa za oživljavanje lika legendarnoga branitelja Sigeta ne samo u hrvatskoj nego i u slovačkoj preporodnoj književnosti.

Ključne riječi: *Stjepan Moyses, Nikola Šubić Zrinski, slovačka književnost, Andrej Sládkovič*

Uloga slovačkoga *ilirca* Stjepana Moysesa u obnovi kulta Zrinskoga u hrvatskoj sredini hrvatskim je književnim povjesničarima poznata barem po ponovnom izdanju Vitezovićeve *Odiljenja sigetskoga*. Na nju ponovno podsjeća i knjiga Alojza Jembriha (2016)¹ u kojoj autor iscrpno opisuje dvadeset i dvije Moysesove zagrebačke godine (1829–1851) i zahvaća cijeli društveni kontekst toga razdoblja, a usto donosi i mnoštvo dokumenata o Moysesovoj širokoj kulturnoj djelatnosti, u kojoj se posebna pozornost posvećuje izdavaštvu. Među tim dokumentima su i uvodni tekstovi „izdatelja“ Vitezovićeve *Odiljenja* u Zagrebu 1836. godine (prvo izdanje – Linz 1684). Nepotpisani Uvod toj prvoj knjizi tiskanoj *gajicom* Jembrih s pravom pripisuje Moysesu – ne samo zbog brojnih slovakizama u tekstu, nego ponajprije zbog činjenice da je zajedno s Babukićem uredio knjigu (koju je tiskao Franjo Župan) i da ju je „svojim troškom na novo na svit izdao“ (Jembrih 2016: 162). Uvod (*ibid.*: 350–369), koji završava Kollárovim stihom na izvornom jeziku – „My sme dali Ugrům Zríniho“, jasno

¹ Knjiga je objavljena uoči 175. obljetnice Matice hrvatske.

- Kraus, C., 1980: *Životná púť pohronského slávika. Andrej Sládkovič. Život a dielo v dokumentoch*, Osveta, Martin.
- Národné zpiewanky čili pjsně světské Slowákůw w Uhrách, gak pospolitého lidu tak i vyššjch stavůw*, Djl druhý; w Budjně, w Král. Universické tiskárně 1835.
- Noge, J., 1983: Slová, ktoré pripravovali čini, u: J. M. Hurban: *Dielo, I*, Tatran, Bratislava, 15–30.
- Pamätník Matice slovenskej ku tristoročnej oslave Mikuláša Šubića Zrinskeho konanej na Slovensku* (1866), dostupno na Internetu: https://books.google.hr/books/about/Pam%C3%A4tn%C3%ADk_Matice_slovenskej_ku_tristoro.html?id=_GtcAAAACAAJ&redir_esc=y (posjet 5. svibnja 2018)
- Sládkovič, A., *Gróf Mikuláš Šubić Zrínsky na Sihoti*, u: Zlatý fond SME, dostupno na Internetu: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/102/Sladkovic_Grof-Mikulas-Subic-Zrinsky-na-Sihoti/1 (posjet 5. svibnja 2018)
- Spisy básnické Andreja Sládkoviča*, 1878: I. L. Kober, Praha.
- S Tatra zove more moja čežnja. Slovačko preporodno pjesništvo*, 2018, red. i sa slovačkoga prevela D. Dorotić Sesar, Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka književna smotra, Zagreb.
- Stričević-Kovačević, Z., Vuksanović Kursar, M., 2018: Kratak pregled slovačkoga pjesništva od Holloga do Kraska, *S Tatra zove more moja čežnja. Slovačko preporodno pjesništvo*, red. i sa slovačkoga prevela D. Dorotić Sesar. Hrvatsko filološko društvo, Biblioteka književna smotra, Zagreb, 341–360.
- Šmatlák, S., 1988: *Dejiny slovenskej literatúry*, Tatran, Bratislava.
- Vajanský, S., H., *Život Štefana Moyses*, u: Zlatý fond SME, dostupno na Internetu: http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1632/Vajansky_Zivot-Stefana-Moyesesa/2 (posjet 5. svibnja 2018)

STJEPAN MOYSES AND THE REVIVAL OF THE CULT OF NIKOLA ŠUBIĆ ZRINSKI

Nikola Šubić Zrinski inspired many Croatian writers as a model of a classical hero, especially in politically sensitive and dangerous times. This text gives credit to Stjepan Moyses for reviving the character of the legendary defender of Szigeth, in both Croatian and Slovak literature of the national revival period.

Keywords: *Stjepan Moyses, Nikola Šubić Zrinski, Slovak literature, Andrej Sládkovič*

Prof. dr. sc. ALOJZ JEMBRIH
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

MOYSESOVA PISMA PAVLU MUHIĆU (1861, 1862, 1864, 1867) I BISKUPU JOSIPU JURJU STROSSMAYERU (1861)

Da je Moyses i dalje, po dolasku na svoju novu biskupsku dužnost u Bansku Bystricu među svoj slovački narod, bio povezan s Hrvatskom i pojedincima u njoj, svjedoče njegova pisma koja je pisao svojem prijatelju Pavlu Muhiću (1811–1897) u Zagreb i jedno pismo upućeno biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (1815–1905).

Ključne riječi: *Stjepan Moyses, Pavao Muhić, korespondencija, Josip Juraj Strossmayer, Slovaci*

Kao što je poznato, svaka je korespondencija dragocjen izvor za poznavanje života i društveno-političkih prilika svoga vremena. Tako je i s pismima Stjepana Moysesa koja ovdje prvi put predočujem u prijepisu.¹ Budući da je četiri pisma biskup Moyses uputio zagrebačkom profesoru Kraljevske akademije znanosti, na kojoj je od 1830. do 1847. i sam djelovao kao prof. filozofije, držim da je potrebno nešto više reći o primatelju navedenih pisama.

O Pavlu Muhiću, na temelju nekih leksikonskih i drugih zapisa, zasad je moguće reći sljedeće. Rođen je 1. siječnja 1811. u Požegi, pravo je studirao na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu, a doktorat je stekao 1843. u Pešti. Nakon što je Ivan Nepomuk Henfner 1835. godine iz Zagreba otišao u Peštu, Muhić ga je naslijedio 1838. predajući predmet Politička ekonomija² i

¹ Pisma su pohranjena u Sveučilišnoj i nacionalnoj knjižnici u Zagrebu, Odjel za rukopise i rijetke knjige, pod oznakom R 5885b.

² U popisu profesora Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu, Muhić je naveden u stupcu predmeta *Scientiae politicae* od 1838. do 1847. Vidi: Dobronić, L., 2004: 205, 209. O Muhiću v. još: *Spomenica*. Pravni fakultet u Zagrebu, III.

- Marijanović, S., 1999: Slovaci u hrvatskoj kulturi, *Kolo – časopis Matice hrvatske*, 4, 562–568.
- Pavić, M., Cepelić, M., 2013: *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-djaka-vački i sriemski, god. 1850.–1900.*, Đakovo.
- Polla, B., 1977: *PhDr. Štefan Moyses*, Matica slovenská, Martin.
- Spisi saborski Sabora kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od god. 1861*, svezak I, 1862, Saborski zaključci, Zagreb.
- Spomenica*. Pravni fakultet u Zagrebu, III. *Nastavnici fakulteta*, svez. 1, 1776–1874, Zagreb 1996; IV. *Grada za bibliografiju nastavnika Fakulteta*, svez. 1. 1776–1926, Zagreb 1997.
- Spomenica za svečano otvaranje Kralj. Sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu, prvoga hrvatskoga, dana 19. listopada 1874.*, 1875, Zagreb.
- Szabo, A., 1987: *Središnje institucije Hrvatske u Zagrebu 1860–1873*, I, Zagreb.
- Šišić, F., 1962: *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Zagreb.
- Živančević, M., 1968: *Ivan Mažuranić*. Drugo dopunjeno izdanje, Matica srpska, Novi Sad – Globus, Zagreb.

MOYSESOVE LISTY PAVLOVI MUHIĆOVI (1861, 1862, 1864, 1867) A BISKUPOVI JOSIPOVI JURAJOVI STROSSMAYEROVI (1861)

Ako je známe, každá korešpondencia predstavuje drahocenný zdroj pri poznávaní života a spoločensko-politických okolností v dobe, v ktorej k jej vzniku došlo. Z listov (1–4) banskobystrického biskupa Štefana Moysesosa sa dozvedáme o jeho životných pomeroch, o ktorých píše svojmu priateľovi a kmotrovi, profesorovi Kráľovskej akadémie vied v Záhrebe Pavlovi Muhićovi. Spomenuté listy sa tu po prvý raz podávajú v transkripcii doplnené vysvetlivkami. Veľmi zaujímavý je aj list, ktorý biskup Moyses adresoval biskupovi Josipovi Jurajovi Strossmayerovi, opisujúci spoločensko-politické pomery vo vlastnom biskupstve, v ktorom sa mu pokúšajú vnútiť domináciu maďarčiny. V liste vnímame Moysesovu žiadosť o pomoc, ktorú by mu mohol poskytnúť biskup

Strossmayer v Chorvátskej národnej rade, kde mal v tej dobe značný vplyv. Napokon, Strossmayer sa už prejavil ako zástanca slovenských záujmov, čo dokázal tým, že v roku 1861 v Chorvátskej národnej rade podporil Memorandum národa slovenského.

Kľúčové slová: *Štefan Moyses, Pavao Muhić, korešpondencia, Josip Juraj Strossmayer, Slováci*